

Duża nowelizacja Kodeksu karnego

W październiku tego roku weszła w życie kolejna już nowelizacja Kodeksu karnego. Większość regulacji obowiązuje z dniem 1.10.2023 r. Niektóre zmiany obowiązywać będą od 14.03.2024 r. i 1.01.2026 r. Trudno się nie zgodzić z wieloma komentatorami tej nowelizacji, którzy podnoszą że jest to przejaw populizmu penalnego. Brak bowiem racjonalnego uzasadnienia większości wdrożonych zmian. Nowelizacja wprowadza także regulacje ograniczające sędziowską swobodę orzeczniczą, wprowadzając wymóg obligatoryjnego stosowania określonych sankcji karnych.

Poniżej opis istotniejszych zmian, szczególnie dotyczących przestępczości white-collar.

1. Znaczące zaostrzenie sankcji karnych

- Ustawa nowelizująca, jak już wspomniano, wprowadza liczne zmiany w duchu populizmu penalnego. W przypadku wielu przestępstw, także tzw. gospodarczych czy menadżerskich, grozić będzie teraz surowsza kara, **nawet 25 lat pozbawienia wolności**.
- Tak jest chociażby w przypadku przestępstw korupcji menadżerskiej (art. 296a k.k.) czy niegospodarności tzw. działania na szkodę (art. 296 k.k.).
- Obecnie, po nowelizacji, sprawca dopuszczający się fałszerstwa faktur na kwotę powyżej 5 000 000 zł lub czyniący sobie z popełnienia tego czynu stałe źródło dochodu podlega karze od trzech **do nawet 20 lat pozbawienia wolności**.
- W przypadku przestępstw gospodarczych wysokość wyrządzonej szkody, korzyści majątkowej lub jej obietnicy będzie miała często znaczący wpływ na wymiar sankcji. Przy kwotach w wysokości ponad 10 000 000 zł może to być nawet kara 25 lat pozbawienia wolności.
- W kilku przypadkach prawodawca zrezygnował z możliwości wymierzenia wolnościowych kar (grzywny i ograniczenia wolności). Tak jest chociażby w przypadku przestępstwa podrobienia lub przerobienia dokumentu (fałszerstwo materialne z art. 270 § 1 k.k.). Czyn ten zagrożony jest wyłącznie sankcją od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności.
- Nieustanne zaostrzanie odpowiedzialności karnej, bez racjonalnego powodu (np. znacznego wzrostu przestępczości określonego rodzaju), nie jest jednak dobrym i skutecznym orężem w walce z przestępczością. Słusznie zatem wprowadzone rozwiązania są krytykowane przez wielu ekspertów.

2. Surowe kary za przestępstwa gospodarcze i przeciwko mieniu przy szkodzie powyżej 5 000 000 zł i powyżej 10 000 000 zł

- Ustawodawca wprowadził do Kodeksu karnego nowy przepis, który zastrzega odpowiedzialność za następujące typy przestępstw w przypadku, gdy wartość szkody przekroczy odpowiednio 5 000 000 zł lub 10 000 000 zł w przypadku:
 - wyrządzenia szkody w obrocie gospodarczym zarówno w typie podstawowym jak i kwalifikowanym (art. 296 § 1 i 2 k.k.),
 - tzw. korupcji menadżerskiej w postaci przyjęcia korzyści majątkowej (art. 296a § 1 i 4 k.k.), ale – co ciekawe – już nie w przypadku udzielenia lub obiecania udzielenia korzyści majątkowej (art. 296a § 2 k.k.). Tego przestępstwa nie obejmuje podwyższona sankcja z art. 306b k.k. Jest to niezrozumiała niekonsekwencja prawodawcy;
 - prania pieniędzy (art. 299 § 1, 2, 5, 6 k.k.);
 - wyrządzenia szkody majątkowej przez nieprowadzenie dokumentacji działalności gospodarczej albo prowadzenie jej w sposób nierzetelny lub niezgodny z prawdą, w szczególności niszcząc, usuwając, ukrywając, przerabiając lub podrabiając dokumenty (art. 303 § 1 k.k.).
- Jeżeli ww. przestępstwa zostaną popełnione w stosunku do mienia o wartości większej niż 5 000 000 zł lub wartość szkody zostanie oceniona na kwotę powyżej 5 000 000 zł, sprawcy grozić będzie kara pozbawienia wolności od lat 3 do 20.
- Jeżeli natomiast wartość mienia lub wartość szkody przekroczy 10 000 000 zł, grozić będzie kara pozbawienia wolności od lat 5 do 25.
- Podobna regulacja dotyczy obecnie także przestępstw przeciwko mieniu w tym m.in.: kradzieży, kradzieży z włamaniem, przywłaszczenia, oszustwa, oszustwa komputerowego (art. 294 § 3 k.k.). Zagrożenie karą w przypadku ww. przestępstw w zależności od wartości mienia (5 000 000 zł/10 000 000 zł) wynosi od 3 do 20 lat i od 5 do 25 lat.
- W omawianych wypadkach mamy już do czynienia nie występkiem, a ze **zbrodnią** przeciwko mieniu lub funkcjonowaniu gospodarki.
- Sprawca takich czynów nie będzie też mógł skorzystać z instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego. Jej zastosowanie nie jest bowiem możliwe co do przestępstw zagrożonych karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności.
- Przy przestępstwach zagrożonych karą do 20 czy 25 lat pozbawienia wolności nie wchodzi w grę także instytucja zamiany kary izolacyjnej na wolnościową (grzywnę, ograniczenie wolności) na podstawie art. 37a k.k., którą można stosować tylko w przypadku czynów zagrożonych karą do 8 lat pozbawienia wolności.
- Oczywiście nie wchodzi także w grę zawieszenie warunkowe kary, bo może być ono stosowane do kar orzeczonych w wymiarze nieprzekraczającym roku (art. 69 § 1 k.k.).

- Jak trafnie podniesiono w doktrynie, nowelizacja ma bardzo punitivny charakter, i drastycznie zwiększa w niektórych wypadkach ustawowy wymiar kary. W obszarze przestępstw gospodarczych i przestępstw przeciwko mieniu, poza kwalifikowaną postacią rozboju, czyny tego rodzaju nie były dotąd uznawane za zbrodnie. Co więcej, z pewnymi wyjątkami, dotyczyło to także Kodeksu karnego z 1969 r.¹, a więc ustawy z czasów państwa totalitarnego.

3. Zmiana w zakresie ścigania przestępstwa z art. 296 § 1a k.k.

- Przywołana regulacja penalizuje zachowanie, polegające na nadużyciu uprawnień lub niedopełnieniu obowiązków, przez osobę zajmującą się sprawami majątkowymi lub działalnością gospodarczą danego podmiotu (osoby fizycznej, prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej).
- Konieczne, aby zobowiązanie do zajmowania się tego typu sprawami wynikało z przepisu ustawy, decyzji właściwego organu lub umowy.
- Jest to tzw. przestępstwo nadużycia zaufania czy niegospodarności.
- Czynem zabronionym jest już samo spowodowanie bezpośredniego niebezpieczeństwa wyrządzenia znacznej szkody majątkowej podmiotowi gospodarczemu (art. 296 § 1a k.k.).
- Do niedawna w sytuacji, gdy skutkiem zachowania opisanego w art. 296 § 1 k.k. było spowodowanie bezpośredniego niebezpieczeństwa wyrządzenia znacznej szkody majątkowej, a pokrzywdzonym nie był Skarb Państwa, przestępstwo nadużycia zaufania ścigane było wyłącznie na wniosek pokrzywdzonego.
- Nowelizacja wprowadza do kręgu podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku o ściganie także **wspólnika, akcjonariusza, udziałowca pokrzywdzonej spółki i członka pokrzywdzonej spółdzielni**.
- Ustawodawca zapewnił w ten sposób pełniejszą ochronę interesów majątkowych podmiotów, wchodzących w skład danej struktury.
- Jak wskazuje projektodawca w uzasadnieniu projektu ustawy, chodziło o to, aby takie postępowanie mógł inicjować każdy zainteresowany podmiot pod względem swojego interesu majątkowego w ramach danej struktury organizacyjnej. Jednocześnie zaproponowane rozwiązanie ma się przyczynić do uproszczenia postępowania karnego.

4. Zmiana w zakresie przestępstwa zakłócenia przetargu (art. 305 § 1 k.k.)

- Ustawodawca zrezygnował ze znamienia „działania w celu osiągnięcia korzyści majątkowej” w przypadku czynu zabronionego, który polega na utrudnianiu lub udaremnianiu przetarg albo postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, działając na szkodę właściciela mienia, osoby lub instytucji, na rzecz której przetarg jest dokonywany bądź która prowadzi postępowanie, albo na szkodę interesu publicznego.

1 V. Konarska-Wrzosek [red.], *Kodeks karny. Komentarz*, LEX/el. 2023

- W poprzednim brzmieniu przepisu art. 305 § 1 k.k. niezbędne było stwierdzenie po stronie sprawcy tzw. zamiaru kierunkowego („działanie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej”). W aktualnej wersji przepisu wymóg ten został zlikwidowany, a przestępstwo można popełnić działając z winy umyślnej w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym.
- Przepis znajdzie zastosowanie także do aukcji.
- Ściganie tego przestępstwa nastąpi na wniosek pokrzywdzonego, chyba że pokrzywdzonym jest Skarb Państwa lub przedmiot przetargu, aukcji lub zamówienia publicznego jest co najmniej w części finansowany ze środków publicznych.

5. Zmiany w zakresie przestępstw korupcyjnych w sektorze publicznym

- Do przestępstw biernej i czynnej korupcji w związku z pełnieniem funkcji publicznej (art. 228 k.k., art. 229 k.k.) dodano typy kwalifikowane przez przyjęcie/udzielenie korzyści majątkowej wielkiej wartości, czyli takiej, która w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 1 000 000 złotych (art. 228 § 5a, art. 229 § 4a).
- W zakresie biernej i czynnej protekcji (art. 230 i 230a k.k.) wyszczególnione zostały podmioty, których protekcja ma dotyczyć. Są to:
 - instytucja państwowa lub samorządowa,
 - organizacja krajowa lub międzynarodowa,
 - krajowa lub zagraniczna jednostka organizacyjna dysponująca środkami publicznymi,
 - przedsiębiorstwo państwowe,
 - spółka handlowa z udziałem Skarbu Państwa, samorządu terytorialnego lub państwowej osoby prawnej.

6. Obligatoryjnie wyższa kara za czyn popełniony w warunkach czynu ciągłego z art. 12 § 1 k.k.

- W razie uznania, że kilka kryminalnych zachowań zostało popełnionych w krótkich odstępach czasu, przy z góry powziętym zamiarze (art. 12 § 1 k.k.), sprawcy również będzie grozić surowsza niż dotychczas kara.
- Sąd będzie musiał w takiej sytuacji wymierzyć karę **powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia**, a w przypadku grzywny lub kary ograniczenia wolności nie niższą od podwójnej dolnej granicy ustawowego zagrożenia – **do podwójnej wysokości górnej granicy** ustawowego zagrożenia.

7. „Mały świadek koronny” tylko na wniosek prokuratora (art. 60 § 3 k.k.)

- Tak zwany mały świadek koronny to instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary dla sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa, jeżeli ujawni on wobec organu ścigania informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia.

- Do tej pory stosował ją sąd. Ustawodawca jednak przekazał tę kompetencję prokuratorowi, wskazując że to „**na wniosek prokuratora sąd stosuje** nadzwyczajne złagodzenie kary” wobec sprawcy spełniającego warunki „małego koronnego”.
- Tym samym prokurator będzie mieć pośredni wpływ na wymiar sądowej kary, co nie tylko przeczy zasadzie kontrydiktoryjności, ale i wydaje się być niekonstytucyjnym rozwiązaniem, skoro wymiar sprawiedliwości w Polsce sprawują sądy². Rozwiązanie to zaś nie pozwala sądowi na nieuwzględnienie wniosku prokuratora ani na zastosowanie tej instytucji z własnej inicjatywy.
- Jest to tylko jeden z wielu przykładów ograniczania swobody orzeczniczej sądu w omawianej nowelizacji.

8. Przedawnienie karalności

- Nowe rozwiązanie w zakresie przedawnienia karalności czynu może również negatywnie wpłynąć na sytuację procesową sprawcy kilku przestępstw. Wystarczy, że wszczęte zostanie postępowanie co do jednego z nich, a może dojść do przedłużenia karalności pozostałych czynów (o 10 lub 5 lat), w przypadku uznania że w toku postępowania podjęto czynność „zmierzającą do ustalenia czy przestępstwo zostało popełnione” (art. 102 k.k.).
- Takie rozwiązanie budzi wiele wątpliwości, także natury praktycznej, związanych choćby z ustaleniem momentu pierwszej czynności procesowej zmierzającej do ustalenia czy popełniono przestępstwo. Z podobnego rozwiązania, które znajdowało się w Kodeksie karnym z 1969 r., już raz zrezygnowano z powodu problemów praktycznych w jej stosowaniu.

2. Ekspertyza dostępna na stronie: <https://kipk.pl/ekspertyzy/populistyczna-nowelizacja-prawa-karnego/>

3. Tamże.

Mamy nadzieję, że powyższe informacje okażą się pomocne. W przypadku pytań lub wątpliwości zachęcamy do kontaktu.

Katarzyna Gędek-Tyrcz
Adwokat, Senior Associate
katarzyna.gedek@bwhs.pl
www.bwhs.pl

Ewa Szymańska
Adwokat, Associate
ewa.szymanska@bwhs.pl
www.bwhs.pl

BWHS Wojciechowski Springer i Wspólnicy sp.k.

ul. Ząbkowska 31, 03-736 Warszawa, Centrum Praskie KONESER

+48 22 58 41 650

www.bwhs.pl